

Kim Korkar Toplumsal Cinsiyetten? Kitabı Üzerine

K. Melis Kaymak

Feminist Tahayyül, 7(1): 239-242.
(Kitap Deęerlendirmesi)

Kim Korkar Toplumsal Cinsiyetten? Kitabı Üzerine

K. Melis Kaymak

Judith Butler'ın 2024 yılında yayımlanan ve 2025 başında Ezgi Sarıtaş'ın çevirisiyle Türkçeye kazandırılan *Kim Korkar Toplumsal Cinsiyetten?* [Who's Afraid of Gender?] adlı kitabı Butler'ın son dönem çalışmalarını toplumsal cinsiyet karşıtı küresel hareketlerin analiziyle birleştirmektedir. 1990'larda *Cinsiyet Belası* ile toplumsal cinsiyetin performatif inşasını tartışmaya açan Butler (2008), *Kim Korkar Toplumsal Cinsiyetten?* adlı eserinde toplumsal cinsiyet kavramının nasıl bir korku nesnesine, bir hayalete ve sağ otoriter siyasetin harcı olarak işlev gören bir fantazmaya dönüştürüldüğünü incelemektedir.

Kitabın ilk bölümlerinde Butler toplumsal cinsiyetin sağ siyasetçiler ve dini kurumlar tarafından yıkıcı bir ideoloji olarak resmedilmesini açıklamaktadır. Fantazma olarak kavramsallaştırdığı bu durum gerçekliğe dayanmayan ve toplumsal korkuları tetikleyen bir kurgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Butler toplumsal cinsiyete yönelik saldırıları ekonomik güvencesizlik, iklim krizi, nükleer savaş gibi korkuların üstünü örtmeye yarayan bir yansıtma olarak görmektedir. Kitap bu yansıtmanın nasıl bir ahlaki paniğe yol açtığını ve bu paniğin otoriter liderler için nasıl bir meşruiyet kazanma aracına dönüştüğünü detaylandırmaktadır. Tüm bu gerçek ve hayati tehlikelerin (savaşlar, göçler, iklim krizi, ekonomik krizler vb.) kaynağı olarak gösterilen “toplumsal cinsiyet ideolojisi” (sosyal bilimcilerin dahi üzerinde anlaşabildiği ortak bir tanım olmamasına rağmen), akademik bilgiyle çok ilgilenmeyen sağın korku listesinin en başında görünmektedir. Dünyanın farklı yerlerinde farklı sağ oluşumlar toplumsal cinsiyet terimini aile değerlerinin temel düşmanı, çocukların ve toplumun ahlakını bozan, neredeyse nükleer bir tehditle benzer düzeyde tehlike arz eden bir düşman olarak konumlandırmakta, başta kuirleri ve feministleri, hemen ardından onlara destek veren tüm grupları günah keçisi ilan etmektedir.

İlerleyen bölümlerde Butler toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin uluslararası hareketini deşifre etmeye odaklanmıştır. Putin Rusya'sı, ABD'nin sağcı grupları, Vatikan'ın söylemleri ve yaptırımları, Türkiye'nin muhafazakâr politikaları gibi geniş bir skalada ideolojik olarak uzak görünen bu sağ aktörlerin toplumsal cinsiyet karşıtı söylemde ne kadar benzer fikirler ürettiğini ve ortaklaştığını incelemektedir. Butler özellikle Joseph Ratzinger döneminden itibaren Katolik Kilisesinin toplumsal cinsiyet terimini doğaya ve Tanrı'ya karşı bir isyan olarak kodlamasını detaylı olarak irdelemektedir. Toplumsal cinsiyet ideolojisi adını verdikleri bu kavramının dini çevreler tarafından nasıl icat edildiğini ve dolaşıma sokulduğunu ortaya koymaktadır. Butler bazı postkolonyal coğrafyalarda toplumsal cinsiyetin Batılı bir dayatma olarak sunulmasını büyük bir paradoks olarak ele almaktadır. Çünkü bu söylemin ardında sömürgeci müdahale ile yerel ve akışkan cinsiyet kimliklerini yok eden, ikili cinsiyet sistemini yeniden üreten ve dayatan Avrupa merkezli yaklaşım bulunmaktadır. Yazar toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi faşizmin bir bileşeni olarak anlamlandırmak gerektiğinin, sağ hareketlerin statükoyu korumaya ve idealleştirilmiş bir geçmiş hayaline (geleneksel cinsiyet rolleri gibi) dönmeyi pazarladığının fark edilmesinin önemine dikkat çekmektedir.

Kitabın en dikkat çekici kısımlarından biri özellikle Britanya'da kendini gösteren toplumsal cinsiyeti eleştiren feministlerin sağcı ve otoriter gruplarla girdiği tehlikeli iş birliğine dair analizidir. Butler kadın kategorisini biyolojik bir belirlenimciliğe hapseden bu yaklaşımın, feminist kazanımları tehdit eden o ataerkil yapıyla aynı dili konuştuğunun altını çizmektedir. Kesişimsel bir feminizmin mücadeleye ve dayanışmaya kattıklarını Arjantin (*Ni Una Menos*)¹ örneğiyle hatırlatan Butler, trans dışlayıcı feministlerin söylemlerinin faşist sağ söylemlerden etkilendiğini ve aynı zamanda bu söylemleri beslediğini belirtmektedir.

¹ *Ni Una Menos* [Bir Kadın Daha Eksilmeyeceğiz], Arjantin'den başlayarak bütün Latin Amerika ülkelerine yayılan toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı kitlesel bir toplumsal harekettir.

Kitabın ilerleyen kısımları Butler'a da sıkça yöneltilen toplumsal cinsiyetin sadece kültürel bir inşadan ibaret olduğu yönündeki eleştirilere yanıt vermekte; bedeni hem biyolojik hem de toplumsal bir oluşum olarak ele alan materyalist söylemsel bir bakış açısı sunmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kavramsallaştırılmasını bir yaşama biçimi ve nefes alma alanı olarak tanımlayan yazar, yaşanan kısıtlamaların temel bir insan hakkı ihlali olduğunu vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet performanslarının ortadan kalktığı bir dünyadan ziyade herkesin şiddete maruz kalmadan kendini ve cinsiyetini eyleyebileceği bir dünyayı inşa etmenin gerekliliğini öne çıkarmaktadır.

Metis Yayınları'ndan çıkan bu eserde Ezgi Sarıtaş'ın çevirisi metnin akademik ağırlığını korurken akıcılığını eksiksiz şekilde sağlamakta, Butler'ın gri ve muğlak bulunabilen dilini Türkiye'deki toplumsal cinsiyet literatürüne tam oturan kavramlarla berraklaştırmaktadır.

Kim Korkar Toplumsal Cinsiyetten sağ siyasetin detaylı bir eleştirisi ve sol ve feminist politika için bir yol haritası olarak okunabilir. Butler toplumsal cinsiyet kavramını savunanların yalnızca bir kimlik savunusu yapmadığını, aksine demokrasiyi, ifade özgürlüğünü ve bedensel bütünlüğü savunduğunu hatırlatmaktadır. Kitap nefretin ahlak ve doğa kisvesi altında örgütlenmesine karşı; kırılmalıklarımızı kabul eden, birbirimize olan bağlılığımızı, ihtimamı merkeze alan bir direniş etiği önermektedir. İklim yıkımı, savaşlar, göçmenlerin yaşadığı problemler, krize girdiği açıkça görülen neoliberal ve kapitalist programlar, artık toplumsal cinsiyet mücadelesinden ayrı düşünülemeyen, topyekûn bir mücadele gerektiren bütünsel bir soruna dönüşmüştür. Güvencesizlikle, borçlanma ile kırılmalışan hayatlarımıza sahip çıkmak, adalet ve eşitlik mücadelesine omuz vermek ve faşist politikaları azımsamamak, sürekli müşterek bir gelecek tahayyül etmek bizlerin görevi olarak görülmektedir. Bu anlamda, Butler küresel bir panoramayı hedeflerken temel amacı toplumsal cinsiyete ve feminist harekete karşı yükselen bu saldırının küresel ölçeğini göstererek ulusaşırı bir dayanışma zemini kurmanın aciliyetini ve önemini hatırlatmak olarak anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Butler, J. (2025) *Kim Korkar Toplumsal Cinsiyetten*. Çev. E. Sarıtaş. İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2008) *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Çev: B. Ertür. İstanbul: Metis.